ערבי נחל — קדושים

ואהבת לרעך כמוך כו', יש לדקדק איך ישקל במאזנים להשוות לגמרי אהבת הריע לאהבת עצמו לא פחות ולא יותר. ועוד שאמרז"ל (ברכות ס"א:) יש בני אדם שממונם חביב עליהם מגופם ובאלו היה ראוי להזהיר שתהיה אהבת ריעו כאהבת ממונו. ויראה כי כתבו המחברים שהפילוסוף אפלטון אמר שגדר האהבה הוא בהיות הנאהב הפכי מהאוהב, כמו שהארץ שהיא יבשה בטבעה היא משתוקקת למים ומטר המרטיבה, וכן המוכר משתוקק אל הקונה שהוא הפכי לו המשלים ענינו וחפצו, אבל הדומים ישנאו זה את זה כמו שמצינו (בראשית רבה לב, ב) כל אומן שונא בני אומנתו, ואריסטו לעג עליו ואמר בהיפוך, כי הדמיון יוליד האהבה כאשר בעלי דת אחת אוהבים זה את זה בעבור הדמיון שביניהם ושונאים לזולתם וכדומה לזה הרבה, והראיה שהביא אפלטון מאהבת ההפכי שגה בביאור ענין אהבה, כי יש אהבה החוזרת אל האוהב כאשר נאמר שזה אוהב המטעמים ואילו היה אוהבם באמת לא היה אוכלם ומפסידם, אבל הכוונה שאוהב א"ע ליתן מעדנים לנפשו באכילת המטעמים, נמצא אהבה זו איננה דבוקה בנאהב אלא דבוקה באוהב שאוהב את עצמו, וכן הוא באהבת ההפכי המשלים חסרונו שאינו אוהב כי אם את עצמו והנאתו, אבל אהבה אמתית היא הדבוקה בנאהב, ר"ל שהאוהב אוהב את הנאהב וזה מצד הדמיון שביניהם.

וראיתי לאחד מהמחברים שביאר בזה פסוק (דברים יא, כב) לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, והוה ליה למימר ולדבק בו. ופירש, שר"ל לדבק האהבה בו, ר"ל שלא תהיה האהבה לה' מצד טובותיו והמשלים חסרונו שזה אינה אהבה אמתית רק אהבת עצמו, אלא תהיה האהבה דבוקה בהש"י כי הוא ראוי להיות נאהב באמת מצד גדולתו. והביא שם בשם רבינו סעדיה גאון שפירש בזה אם לא תדעי לך היפה בנשים (שיר השירים א, ח) וז"ל יהיה מלשון כי ידעתיו, ואמר, אם אין ידיעתך ואהבתך אותי חוזרת אל עצמך ותאהבני למען חייך והצלחתך, אך צאי לך בעקבי הצאן, הם הם האבות לסבול הגירות באהבה כמוהם, וזהו ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים שהוא כנוי על הפרנסות הדחוקות וכו'.

והנה מצינו אהבת עשיר לעני, שארז"ל במסכת שבת (שבת ק"ד.) דרכן של גומלי חסדים לרדוף אחרי דלים, ואהבה זו היינו אהבה שאמר אפלטון ואינה אהבה אמתית כי היא דבוקה באוהב, כי העשיר אוהב את עצמו ע"י העני כי העני משלים חסרונו של העשיר שעל ידו זוכה לעולם הבא, וכמו שפירשו רז"ל בפסוק (תהילים סא, ח) חסד ואמת מן ינצרוהו ואמרו יל"ש ח"ב תרד עוד יותר מה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, ולטעם זה מצוי ורגיל שיהיה אהבה בין עשיר ועני. ובין ב' עשירים או עניים מצוי השנאה. והיינו כי אהבה אמתית אין שכיח כלל וכמאמר רז"ל (יומא ס"ט:) בייא בייא היינו דאחריב לביתן ועדיין הוא מרקד בינינו, ר"ל שנאת חנם, ולכן אין בנמצא על פי הרוב רק אהבת ההפכי, ולכן העשיר ועני יש אהבה ביניהם מצד הפכיותם כי כל אחד משלים חסרון חבירו והם כמוכר וקונה, משא"כ ב' אנשים שוים שאין א' צריך לחבירו להשלים חסרונו ואי אפשר לאהבו אלא באהבה אמתית, אלו ישנאו זה את זה על הרוב כי אין שכיח עכשיו אהבה אמיתית. ולזה הזהיר הקרא לאהוב לריע שהוא כמוך בעושר או בעוני כי אהבה זו דבוקה בנאהב מצד הדמיון.

ובזה יש לבאר פסוק (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאום ה' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי, והקשו כל המחברים מה זו תשובה על קושית במה אהבתנו. ויראה לי,

כי באמת אין מקום כלל לשאול במה אהבתנו, כי אהבת ה' לישראל נגלית נראית בעליל בכל פנה, רק שאי אפשר להיות אהבה אלא מצד ההפכי המשלים חסרונו או מצד הדמיון המוליד אהבה, ולזה כשאמר אהבתי אתכם כו' על זה אמר ואמרתם במה אהבתנו, ר"ל באיזה בחינה תהיה מאתך האהבה אלינו, כי ב' הבחינות אי אפשר. אם הבחינה הראשונה הלא ית"ש אין צריך לשום נברא, ואם מצד הדמיון ג"כ אי אפשר כי מה דמות תערכו לו ומה ערך לבורא עם נברא ואם כן יהיה רחוק בעיניכם אהבתי לכם (וכבר חקר ע"ז הרב בעל העקרים סוף מאמר ג') ע"ש.

ואמנם התשובה על זה אומרו הלא את עשו כו', כי הנה לשון דומין ולשון שוים הם שמות נרדפים בלשון הקודש, ואמנם יש חילוק ביניהם, כי לשון שוין נאמר על שיווי הגמור בל יפרדו וכאמרם בשני שעירי יום הכיפורים שיהיו שוין במראה וקומה כו', הרי לשון שוין שידמו לגמרי, וכן בפ' בן סורר ומורה מדקול בעינן שוין כו' ע"ש. ואמנם לשון דומין יאמר על דמיון קצת במעט מזעיר, וכמשרז"ל בסוף פרק אלו טריפות (חולין ס"ז:) לרבות את הדומה והדומה לדומה, ואלו תיבת דומה הכוונה דומה לגמרי איך נמצא דומה לדומה וזה מובן וע"ש במפרשים, ואם כן זה הדומה לדומה אין ביניהם אפילו קצת דמיון ואף על פי כן נתרבה בתיבת כל מצד הדמיון המועט שביניהם אשר האמצעי שביניהם דומה מעט לזה ומעט לזה, הרי שבדבר מועט יחשב דומה. ולטעם זה אפילו בדברים שאין להם דמיון כלום מ"מ נגד ערך המתנגד לדבר והוא הפך לגמרי ממנו יאמר על דבר אחר שאינו מתנגד והפך לו כל כך יאמרו עליו שהוא דומה לו קצת, והיינו נגד הרחוק בתכלית הריחוק נקרא זה דמיון אעף על פי שאינם ביחוס א' כלל, ולזאת אמרו דמיון מוליד אהבה ולא אמרו שיווי מוליד אהבה, כי האהבה תצמח אפילו מדמיון כל דהו. ואנו רואים בעיר גדולה של חכמים לא יהיה אהבה רבה אלא בין ב' חכמים גדולים השוים בחכמה, אבל אלו יצויר חכם גדול שנתגרש לאיזה כפר בין עמי הארץ ויש לו צער רב מהם ובתוך כך בא אליו איש א' היודע מעט מזעיר בחכמה תראה שהוא שמח בו ואוהבו אהבה עזה כנפשו, וזה האהבה אינו אלא מצד הדמיון מעט הזה שאמרנו שלערך ההפכי לגמרי יאמר על זה שהוא דומה, וכן הרבה וק"ל.

ובזה יבואר מ"ש הפסוק בפ' עקב, אל תאמר בלבבך בהדוף ה' אלהיך אותם מלפניך לאמר בצדקתי הביאני ה' לרשת כו' וברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך לא בצדקתך אתה בא לרשת את ארצם כי ברשעת הגוים האלה ה' מורישם מפניך, ופירש רש"י ז"ל דר"ל בל תאמר דצדקתך ורשעת הגוים שניהם יחד גרמו, אלא רשעת הגוים לבד ע"ש. ור"ל בל תאמר כי בלאו הכי בצדקתך ויושר לבבך יש קצת דמיון המוליד אהבה ורשעת הגוים הוסיפה דמיון להוליד האהבה יתירה, כי אין הדבר כך, אלא רשעת הגוים לבד גרמה הדמיון קצת אשר מצד זה נעשה האהבה.

וממילא מובן התשובה הלא אח עשו ליעקב כו' ומצד שעשו הוא מתנגד לגמרי לכן ואוהב את יעקב מצד ואת עשו שנאתי וק"ל. וזהו גם כן כוונת אומרו בפרשת עקב רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים, ר"ל האבות הן הן המרכבה אשר מצד מעשיהם היה כביכול דמיון המוליד אהבה וחשק ה' בהם לאהבה אותם בעצם מבלי צורך לתת לב מערכם אל ערך המתנגד אל ה', משא"כ מה שויבחר בזרעם אחריהם בכם לאהבה אתכם מצד דמיון, אין זה אלא מכל העמים, כי מצד שהעמים מתנגדים לגמרי לזה יקרא עליכם דמיון אשר מצד זה אהב ה' אתכם וק"ל. חסלת פרשת קדושים